

YENİÇERİ OCAĞI'NIN KALDIRILMASININ ÇORUM VE ÇEVRESİNDEKİ YANSIMASI

“The Reflection of Janissary Corps’ Abolition in Çorum and Its Periphery”

*Ahmet YARAMIŞ**

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli yerlerinde garnizonlara sahip olan Yeniçeri Ocağı'nın lağvedilmesi bir anda ve kolayca olmamıştır. Ülkenin çeşitli yerlerinde yeniçeriler, işbirlikçilerle beraber devlete karşı isyan çıkarmışlardır. Çorum ve çevresinde de, asi yeniçerilere karşı Sivas Valisi Seyyid Mehmet Paşa'ya bağlı birliklerin bir bölümü takibatta bulunmuştur. Bu takibat sonucunda, asi yeniçeriler ve onların işbirlikçileri çeşitli cezalara çarptırılmış, bölgenin asayiş ve huzuru böylelikle sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: II. Mahmut, Vaka-i Hayriye, Yeniçeri, Çorum.

ABSTRACT

The abolition of Janissary Corps, having garrisons in various parts of Ottoman Empire, had not become abruptly and easily. The Janissaries, being in the various parts of country, rebelled with their collaborations against the state. A part of military unit into the division attached to the Governor of Sivas, Mehmet Reşit Paşa, was engaged in actions against The Rebellious Janissaries in çorum and its periphery. In this outcoming action, the Rebellious Janissaries and their collaborations were taken different punishments, and the regions' security and peace were achieved in this way.

Key Words: Mahmut II, Vaka-i Hayriye, Janissary, Çorum.

* Yrd. Doç. Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 03200 AFYONKARAHİSAR.

GİRİŞ

Bilindiği üzere Yeniçeri Ocağı, Sultan I. Murat (1361–1389) tarafından beyliğin asker ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmuştur. Doğrudan padişahın emri altında, merkezi bir ordu hüviyetinde, kuvvetli ve sağlam bir şekilde teşkil edilen Ocak, kazanılan zaferlerde önemli rol oynamıştır. Ancak XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Ocağa, Hıristiyan uyruklu gençlerin alınma kuralı terk edilerek, Müslüman esnaf ve köylüler alınmaya başlanmış; eskisi gibi ocağın nizam ve intizamına riayet edilmez olmuştur. Bunun sonucunda ocağın kurulu ve iyi işleyen düzeni bozulmuştur. Bir süre sonra yeniçeriler, işleri askerlik olmasına rağmen, askeri *tâlim ve teallüm* ile işgal etmek yerine kahvecilik, kayıkçılık, tellaklık ve hamallık gibi işler ile meşgul olmaya, evlenmeleri katiyen yasak olduğu halde, evlenerek “*aile hayatı*” geçirmeye başlamışlardır¹.

Yeniçeri Ocağı’ndaki bozulmayı gören padişah ve devlet adamları, eskiden olduğu gibi ocağı, yeniden disiplinli ve muntazam bir yapıya kavuşturmak; zamanın askeri harp teknikleri ile araç-gereçlerini, yeniçerilere tanıtmak için çaba sarf etmişlerdir. Buna karşılık yeniçeriler, yapılmak istenen ıslahat girişimlerine karşı çıkarak, alışa geldikleri talim usulünü, kullana geldikleri silah ve araç-gereçlerini değiştirmeye yanaşmamışlardır. Ocak, I. Osman (1618–1622), III. Selim (1789–1807) gibi padişahlar; Halil Hamit Paşa (1782–1785) ve Alemdar Mustafa Paşa (1808) gibi devlet adamlarının askeri yenilik yapma girişimlerine muhalefet eden ve onlarla zaman zaman silahlı mücadeleye girişmekten kaçınmayan bir fitne ve fücür yuvası haline dönüşmüştür².

Yeniçeri Ocağı’nın başıboş, disiplinden uzak vaziyeti, Padişah II. Mahmut (1808–1839) dönemine kadar devam etmiştir. II. Mahmut, padişahlığının uzunca bir kısmında, kendisi gibi yenileşmeden yana olan, amcası III. Selim ile Sadrazamı Alemdar Mustafa Paşa’nın yeniçeriler tarafından katledilmesi sebebiyle; saltanatının uzunca bir bölümünde onlara yönelik ıslahat yapmak için teşebbüste bulunmamıştır. Bununla beraber başta Yeniçeri Ocağı olmak üzere tüm ocaklarda kendi gibi ıslahat yapma düşüncesinde olanları üst makamlara terfi etmekten de kaçınmamıştır. Bunu

¹ Mustafa Nuri Paşa; *Netâyicü'l-Vukuat*, C.III, İstanbul 1294-1296, s. 98-99. Özer Ergenç; “Osmanlı Askerinin Nitelik ve Fonksiyonları Üzerine”, *Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler II*, Ankara-1983, s.80; Mustafa Akdağ; “Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu” *A.Ü.D.T.C.F. Dergisi*, C.V/3, Ankara 1947, s. 295-300.

² Niyazi Berkes; *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul 1978, s.74.

yaparken, askeri hiyerarşiyi göz ardı etmemiş, arzu ettiği kişinin makamın başına geçişine kadar, terfi ve azil uygulamasına sıklıkla başvurmuştur.

II. Mahmut, devletin sivil ve askeri bürokrasisinin üst kademelerine kendine yakın kimseleri yerleştirme politikasını 1820'li yılların ortalarına doğru tamamlamış, ıslahata başlamak için siyasi ve sosyal vaziyetin de müsait olmasını beklemeye başlamıştır. Tam da bu sırada, devam etmekte olan Yunan İsyanı II. Mahmut'un aradığı siyasi ve sosyal vaziyeti hazır hale getirmiştir. Derme çatma birlikler ile bağımsızlık mücadelesine girişen âsi Yunanlıları, Yeniçeri Ocağı'nın bir türlü dize getirememesi; onun, halkın gözünden düşmesine ve ona olan güveninin sarsılmasına yol açmıştır. II. Mahmut, yeniçerilerin İstanbul halkının gözünden iyiden iyiye düştüğünü görerek, askeri ıslahat için harekete geçmenin zamanının geldiğine karar vermiştir.

1826 senesinin Mayıs ayı içinde II. Mahmut, Yeniçeri Ocağı'nın ileri gelenlerinin de hazır bulunduğu bir *Meşveret Meclisi* akdetti. O, askeri ıslahat yapma düşüncesini toplantıya katılanlarla paylaştı. Bunun üzerine toplantıya katılanlar askeri ıslahat yapmanın gerekliliğine yönelik görüşler beyan ettiler; neferâtı ve zabitanı yeniçerilerin arasından seçilecek *Eşkinçi*³ adıyla yeni bir ocağın kurulması kararını aldılar. Eşkinçi Ocağı'nın kurulması kararı ile Yeniçerilerin bir kısmının talimli ve muntazam asker vaziyetine sokulacağı ümit ediliyordu⁴.

Yeniçerilerin bu ıslahat teşebbüsüne karşı çıkmamaları için, ocakta sözü geçenler çeşitli makam vaadi ve rüşvet yoluyla elde edilmeye çalışıldı. Ayrıca yeniliğin, yeniçerilere karşı bir güç oluşturmak için değil, devletin askeri gücünü artırmak amacıyla olduğu propagandası yapıldı. Ocak ileri gelenlerinin de içinde bulunduğu devletin üst düzey sivil ve askeri bürokrasisi, *eşkinçi askeri* tahririnin başlamasına ve talimine mutabık olduklarını şeyhülislam tarafından hazırlanan "*hüccet-i şer'iyye*"yi imzalayarak gösterdiler. Bu esnada, Yeniçeri Ağası Mehmet Celalettin Ağa, Eşkinçi Ocağı'nın kurulması kararına yeniçerilerin de razı olduklarına ilişkin bir *takrîr* yazarak, bu takriri toplantı halinde bulunan devlet ricâline bildirdi⁵.

³ Mehmet Esat; *Üss-i Zafer*, İstanbul 1293, s.64–65; Ahmet Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, C.XII, Dersaadet 1309,s. 151.

⁴ Mehmet Esat; *a.g.e.*, s.13-14.; Ahmet Cevdet; *a.g.e.*, XII, s. 147.

⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA), Hatt-ı Hümayûn (HAT) , nr.25635; Ahmet Cevdet, *a.g.e.*, XII, s. 150, Mehmet Esat, *a.g.e.*, s.21-22.

12 Haziran 1826 tarihinde II. Mahmut'un da hazır bulunduğu bir tören ile eşkinici askerleri Et Meydanı'nda talim yapmaya başladılar. Bu arada yeniçeriler, başta kışlalar ve kahvehaneler olmak üzere her yerde, yeni ocağın teşkilinden hoşnut olmadıklarını açıkça söylüyorlardı. Yeniçeriler, yapılan askeri yeniliğin kâfirleri taklit; asıl amacın ise kendilerini yok etmek olduğunu söyleyerek, isyan çağrısı yapıyorlardı. Eşkinici askerlerinin talime başlamalarının hemen ertesinde, 14 Haziran 1826'da yeniçeriler tarihteki son isyanlarını başlattılar⁶.

II. Mahmut, toplumun ileri gelen güvenini kazanmış kimseler yoluyla yeniçerilere isyanlarından vazgeçmeleri için çağrıda bulundu. Fakat Yeniçeriler, padişahın isyana son verme çağrısına kulak tıkayarak, isyanı sürdürmeye devam ettiler. Bunun üzerine padişah, İstanbul'un bütün semtlerine *münadiler* yollayarak, herkesin Hz. Peygamber'in *sancak-ı şerîfi* altında toplanmasını istedi. Münadilerin çağrısı üzerine, padişahın yanında yer alarak yeniçerilere karşı koymak amacıyla; sayıları birkaç bini bulan medrese talebeleri ile halktan çok sayıda kişi padişahın etrafında toplandı. Ayrıca daha önceki isyanlarda yeniçerileri destekleyen Topçu, Cebeci, Humbaracı, Bostancı, Lağımçı ve Arabacı Ocaklarının zabitan ve neferatı da, padişahın yanında yeniçerilere karşı çarpışmak üzere, saray ve çevresinde yerlerini aldılar.

15 Haziran 1826 tarihinde asker ve sivillerden meydana gelen padişah kuvveti, üç koldan yeniçerilerin mevzilendiği Et Meydanı'na doğru harekete geçti. Yeniçeriler saldırıya karşı mukavemet gösteremeyince, kışlalarına çekilerek kapıları kapattılar. Her taraftan kuşatma altına alınan yeniçeri kışlası, önce top atışıyla iyice tahrip edildi ve ardından; kısa, fakat kanlı bir çarpışmayla kışla, padişah kuvvetleri tarafından ele geçirildi⁷. Yakalanan yeniçeriler, orada kurulan mahkemeye çıkarıldılar, suçları sabit olanlar vakit geçirilmeden idam edildiler. Bu arada, çarpışma esnasında firar etmeyi başaranların takibine ise hemen başlandı.

Beş yüz yıllık bir geçmişe sahip bulunan Yeniçeri Ocağı, kanlı bir isyan sonucunda son bulurken; ülke genelindeki teşkilatı dağıtıldı, araç gereçlerine el konuldu, mensupları ya idam edildi ya da hapis, sürgün gibi cezalara çarptırıldı⁸.

⁶ Mehmet Esat, *a.g.e.*, s.69-70.

⁷ Mehmet Esat, *a.g.e.*, s.91-97; Ahmet Cevdet, *a.g.e.*, XII, s. 163-164, Ahmet Lütfi, *a.g.e.*, I, s.142-143; Ahmet Cevat, *Tarih-i Askeri-i Osmanî*, C. I, İstanbul 1297, s.295-296.

⁸ Mehmet Esat; *a.g.e.*, s. 85-97; Ahmet Cevdet; *a.g.e.*, XII, s. 162-165; Ahmet Cevat; *a.g.e.*, I, s. 295.

I. Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılmasının Çorum'a Yansıması

17 Haziran 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağı, II. Mahmut'un fermanıyla lağvedilmiş, Anadolu ve Rumeli'deki vilayet ve sancaklara ocağın kaldırıldığına ilişkin *emr-i âlîler* gönderilmiştir⁹. O dönemde, Sivas Vilayetine bağlı bir sancak konumunda Çorum'a, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırıldığına ilişkin 18-26 Haziran 1826/Evâsıt-ı Zilka'de 1241 tarihli emr-i âlî, Sadrazam Tatarlarından İbrahim Tatar tarafından getirilmiştir¹⁰.

Emr-i âlî, Anadolu'nun sol kolu üzerinde bulunan vezir, beylerbeyi, kadı, mütesellim, ayan gibi devleti temsil eden görevlilere hitap ile başlamaktadır. Daha sonra “...*Dîn-i mübîn ve devlet-i Muhammediyyenin bidâyet-i zuhûru ve ba'dehu şark ve garba ihata etmesi mutlaka şeriat-ı mutahhara ve seyfü'l mahâret sayesinde olub cem'i zamanda a'dâ-yı dîne mukâbil olacak...*” düşüncesiyle, Yeniçeri Ocağı'nın tanzim edildiği ifade edilmektedir. Devamında, Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşundan itibaren düşmanlara karşı gösterdiği sebat ve metânet ile, padişahlara inkıyâd ve itaâtleri sebebiyle büyük zaferlerin kazanılmasını sağladıkları; ancak zamanla ocağın içine uygun olmayan kimselerin girmesiyle, yeniçerilerin itaatlerini kaybedip bir çok fesâda karıştıkları, seferlerde itaatsizlik yaptıkları, düşman ile savaşmak yerine firâr etmeyi tercih ettikleri; bu nedenlerden ötürü, Osmanlı Devleti'ni büyük toprak kayıplarına uğrattıkları anlatılmaktadır. Ayrıca, Padişah III. Selim ve Alemdar Mustafa Paşa'nın isimleri belirtilmemekle beraber, onların başlattıkları yeni bir askeri sınıf teşebbüslerine değinilmekte, fakat yeniçerilerin bunlara da karşı çıkarak mani oldukları ifade edilmektedir.

Yine, Emr-i âlî'de, devletin bekası için Eşkinci Ocağı'nın kurulduğu ve ocağa asker alımının yeniçeriler içinden yapılmasına rağmen yeniçerilerin ayaklanma çıkardıkları ve ayaklanmada, yeniçerilerin yok edildiği ifade edilmektedir. Ardından, devlet ileri gelenlerinin Sultan Ahmet Camii'nde toplanarak şu kararları almış oldukları beyan edilmektedir:

1-Yeniçeri Ocağı'nın tümünden kaldırılması,

2-Yeniçeri Ocağı'nın yerine *Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye* adıyla tâlimli ve muntazam yeni bir ordu kurulması,

⁹ BOA., Cevdet Askeriye, nr. 25109; Mehmet Esat; a.g.e., s. 99-104; Ahmet Cevdet; a.g.e., XII, s.167-168; Ahmet Cevat; a.g.e, C.IV, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Tarih Yazmaları, No: 6127, s.2.

¹⁰ 1240–1254/1824–1836 tarihli Çorum Şer'îye Sicili, s. 52/1.

3-Ordunun seraskerliğine Ağa Hüseyin Paşa'nın getirilmesi ve seraskerlik merkezi olarak "Ağa Kapısı"nın "Serasker Paşa Kapısı" adıyla tâyin ve tahsîsi,

4-Yeniçerilik ile ilgili her türlü isim, pâyeye, nişân ve tâbirlerin yasaklanması,

5-Yeniçerilerin yevmiye ve esâmelerine sahip olanların belgelerini göstermek kaydıyla haklarının korunması,

6-Ülke içinde huzuru bozmaya çalışanlara lââyık oldukları cezalarının verilmesi için yöneticilerin uyarılması,

7-Hâlihazırda mevcut bulunan yeniçerilerin dağıtılması, onların idarelerindeki kalelere el konulması, ellerindeki silah, cephane vb. araç gerecin hepsinin demirbaş listesinin yapılarak, hemen başkente gönderilmesi,

8-Yeniçeri takibatı için cesur ve iş bilir görevliler ataması,

9-Yeniçeri makûlesinden olanlar, buldukları yerin idari görevlilerine itaat ederlerse, askerlik mesleği dışında kendi işleriyle meşgul olabilecekleri ifade edilmektedir.

Belgenin son kısmında "...kusur ve rehâvet ve şer'i şerîf ve emr-ü irâde-i şahaneme mugâyir hareket vuku'a gelmek lazım gelirse cesaret edenlerin haklarında lazım gelen te'dibât-ı meşru'a bilâ imhâl icra kılınacağı..."¹¹ şeklinde bir ikazda bulunularak; emirlere uyulması istenmekte ve buna rağmen uymayanlar olur ise; şiddetle cezalandırılacağı ifade edilmektedir.

II. Çorum ve Çevresinde Yeniçeri Takibatı

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışına ilişkin Çorum Şer'îye siciline kaydedilmiş Emr-i âlî'den başka, 27 Haziran- 6 Temmuz 1826 / Evâhir-i Zilkâ'de 1241 tarihli bir ferman sureti de bulunmaktadır. Ferman da, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırıldığı, yeniçerilerin idam edildikleri, ancak bir kısmının firar ederek Anadolu ve Rumeli'nin içlerine kaçtıkları, bu firarilerin

¹¹ Aynı yer.

yakalandıkları yerlerde idam edilmeleri gerektiği, “siz ki vüzerâ-yı i’zâm ve mîr mirân-ı kirâm ve mevlana ve kuzât ve nüvvâb ve sâir mûma ileyhimâsız, eşkıyâ-yı merkûm firarîlerinden taht-ı hükümetimize vürûd idenlerin ber muktezâ-yı fetevâ-yı şerîfe bilâ imza i’dâm ve ezâları hususuna ihtimâm-u dikkat itmeniz...” şeklinde ifade edilmektedir¹².

Dönemin Sivas Valisi Seyyid Mehmet Paşa, ilk olarak, yeniçeri takibatına Sivas’tan başlamış, daha sonra idaresine bağlı diğer şehirlere doğru genişletmiştir. Vali, Sivas ve Tokat’taki operasyona bizzat kendisi katılmış; Amasya, Çorum, Merzifon, Osmancık, İskilip gibi kazalardaki takibata ise mühürdarını ve diğer görevlileri memur etmiştir¹³.

Yeniçeri tahkikatı ve takibatı ile Sivas Valisi tarafından görevlendirilen memurlar, önce Amasya’da üç gün kalıp buradaki yeniçerilerin arkasını aldıktan sonra; Merzifon’a, oradan da henüz yeniçeri takibatının yapılmamış olduğu Çorum ve İskilip çevresine gelmişlerdir. Adı geçen yerlerde özellikle yeniçeri eşkıyasının kendi adları ve kisvelerini gizlemeden dolaştıkları görülmüştür. Yine buralarda Derbent Emmini olarak görev yapan yeniçerilerin, faaliyetlerine devam ettikleri ve birbirleriyle haberleşmek için işaretler kullandıklarını rapor etmişlerdir. Vaziyet Padişah’a bildirilir bildirilmez, bir ferman ısdar edilmiş ve mezkûr yeniçerilerin tasfiyesi istenmiştir¹⁴.

Bu cümleden olarak; Çorum, İskilip, Osmancık gibi kazaların merkez ve köylerinde yeniçeri takibatı yapılmış, yakalanan yeniçeri ve onlarla birlik olanlar tevkif edilip yargılanmış; sonuçta, birçoğu idam edilmiş, geri kalan kısmı da uzak yerlere sürgün edilmişlerdir¹⁵.

Ayrıca başka yerlerde tevkif edilip yargılandıktan sonra haklarında sürgüne hükmolunanlardan bazılarının Çorum’a sürgün olarak yollandıkları da görülmektedir. Örneğin, Amasya’da ele geçirilen sâbık yeniçerilerden sekizi idam edilirken, geri kalan beş kişiden ikisi Çorum’a sürgün edilmiştir¹⁶.

Yeniçeri takibatının sürdürüldüğü bir sırada Osmancık’ta yaşayan eski bir yeniçeri Kırıkkaş İbrahim ve onunla birlikte hareket eden bir kısım

¹² Adı Geçen Sicil, s. 44-45/3.

¹³ BOA, HAT, nr.36117.

¹⁴ BOA, HAT, nr.36117.

¹⁵ BOA, HAT, nr.36117.

¹⁶ BOA, HAT, nr.17419.

yeniçeri bakıyyesinin, oranın idarecilerini oldukça meşgul ettikleri belgelerden anlaşılmaktadır. Kırıkkaş İbrahim, yeniçerilik iddiasından vazgeçmiş ve ıslâh-ı nefis eden sâbık yeniçerileri ve devlet görevlilerini darp etmeye ve onlara kötü sözler söylemeye başlayınca; Osmancık Naibi tarafından defalarca uyarılmış, ancak davranışını değiştirmemiştir. Bunun üzerine o ve onunla birlik olanlara daha etkili tedbir alınması için, naibe emir yazıldığı görülmektedir¹⁷.

30 Mayıs 1827 / 4 Şevval 1242 tarihli bir kayıta, Kırıkkaş İbrahim, kendisine yapılan telkîn, uyarı ve verilen cezalardan ders almamış, davranışlarına aynen devam etmiş olduğundan daha müessir bir cezanın verilmesi için sultana, arzı yazılmıştır¹⁸. Kendisine yapılan telkin ve uyarılar sonucunda faaliyetlerinden vazgeçmeyen Kırıkkaş İbrahim ve onunla birlik olan Hasan Fazlı ve Değirmenci Deli Hüseyin gibi şakîlerin, kendilerini yargılayacak olan Osmancık mahkemesini basmaları, bardağı taşıran son damla olmuştur. Bunun üzerine bu kişilerin idamları hususunda Sivas Valisi Seyyid Mehmet Paşa'ya 16 Eylül 1827 / 25 Safer 1243 tarihli bir ferman ısdar edilmiştir¹⁹. Böylece Osmancık'ta yeniçerilik iddiasını sürdürmek isteyenlere yönelik gerekli ceza verilmiştir.

Yine bu dönemde yeniçeri takibatına ilişkin önemli bir husus da, Padişah II. Mahmut'un yeniçeri bakıyyelerinin kalabalık olduğu yerlere tahkikat amacıyla İstanbul'dan görevliler göndermesidir. Bunlar görevlendirildikleri yerlerde yapacakları tahkikat ve takibat gizlilik içinde sürdüreceklere, oradaki devlet görevlilerinin haberleri olmayacaktır. Bu münasebetle sadrazam tatarlarından Hacı Osman Ağa; Çorum, İskilip ve Osmancık kazalarını da içine alan tahkikat ve takibat göreviyle gönderilmiştir. Ağa, geçtiği yerlerde yeniçeri bakıyyelerinin varsa faaliyetleri, devlet görevlilerinin onlara karşı verdikleri mücadeleleri, yeniçerilikle alakalı unvan ve alametlerin kullanılmaya devam edip edilmediği gibi hususlarda tahkikat yapmış ve bunu bir rapor olarak Bâb-ı âlî'ye sunmuştur. Ağa, raporunda, uğradığı yerlerde herkesin işiyle gücüyle meşgul olduğunu, yeniçeriliğe ait rütbe, elkap, unvan, nişan ve sair tabirlerin kullanılmadığını belirtmiştir²⁰.

¹⁷ BOA, HAT, nr.36117-C.

¹⁸ BOA, HAT, nr.36117-A.

¹⁹ Adı Geçen Sicil., s.87/2.

²⁰ BOA, HAT, nr. 17460-A; İsmail Hakkı Uzunçarşılı., Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları, C. I, s.559.

Bu dönemde devletin mürûr tezkeresine yönelik dikkat çeken bir uygulamasıdır. Yukarıda anlatıldığı gibi, bir kısım yeniçeri öldürülüp, sürgün edilirken; bir kısmı da İstanbul'da güvenliği sağlamak ve asayişini temin etmek için memleketlerine gönderilmişlerdir. Ayrıca isyanlar sırasında yeniçerilerle işbirliği yaptıkları bilinen hamal, manav, dellak vb kişiler ellerine mürur tezkereleri verilerek memleketlerine gönderilmiş, böylelikle İstanbul şüpheli kişilerden temizlenmeye çalışılmıştır²¹. Fakat bunların İstanbul'da "...kolaylıkla akçe kazanmaya alışmış..." olmaları sebebiyle fazla bir vakit geçmeden "...asılsız bir maslahat peyda ile memleketlerinden tezkere alarak üçer beşer ..." İstanbul'a geleceklerinin belli olması sebebiyle, görevlilerin "men'i mürur nizamına daha fazla riayet etmeleri" , bu hususta "... aĝmâz ve rehavet ve hatır ve gönüle riayet ..." edenler olursa cezalandırılacağı belirtilmektedir. O dönemde bir şahsın lüzumlu bir iş için İstanbul'a gitmesi kefile bağlanmış ve bu doğrultuda eline bir mürur tezkeresi verilmiş, işlerini bitirdikten sonra memleketine geri dönmeleri ve tezkereleri yolda geçtikleri yerlerde kontrol edilmesi istenmiştir. Bu emr-âlf sûreti Dîvan-ı Hümâyunda Sadrazam Kethüdası Katibi Halifesi Mehmed Raşid Efendi tarafından Çorum'a da ulaştırılmıştır.

Gerçekten Yeniçeri Ocağı'nın lağvedilmesinden sonra memleketlerine gönderilenlerin giderken oraya buraya saptıkları ve içlerine yeniçeri firarî makûlesinin karıştığına ilişkin vali, kuzât, nüvvâb, mütesellim ve voyvodalara hitaben, ferman sûretleri gönderilmiştir²². Bu yerlerde bulunan görevliler uyarılarak, dikkatli olmaları istenmekte, aralarında tezkeresiz yeniçeri makûlesi eşkıya bulunur ise hemen idam edilmesi emredilmektedir. Ayrıca, Anadolu tarafına gönderilenlerin yol güzergâhı üzerinde bulunan Bolu, Mudurnu ve Bender Gölü kazalarına İstanbul'dan memurlar tayin

²¹ İstanbul'a çeşitli vilayetlerden gelerek, şehir yaşamının içinde en alt sosyal seviyeyi oluşturan hamallar ve kayıkçıların tamamı, yeniçerilerle işbirliği yaptıklarından dolayı yaz mevsimi boyunca ellerine mürûr tezkereleri tutuşturularak, İstanbul'dan uzaklaştırıldılar Yine zahancı, kireççi, destereci, taşçı, kurabiyeci, kağıdıcı, kuruyemişçi ve manav esnafından olan bir çok kimse de, yeniçerilerle birlik oldukları için Kütahya, Tulca, Bursa, Sinop, Gelibolu, Kastamonu ve Bartın gibi şehirlere sürgün edildiler BOA, HAT, nr.17517-İ, J; Mehmet Esat; a.g.e., s.184-187; Ahmet Cevdet; a.g.e., XII, s.172-173; D.R, Quateart; "Osmanlı İmparatorluğundan İşgücü Politikası ve Siyaset: Hamallar ve Bâbiâli, 1826-1896", *Tarih ve Toplum Dergisi*, VI/33, İstanbul 1986, s. 170-175. BOA., HAT, nr. 24396-A, 25072, 25127, 25129. İstanbul'dan sürgün edilen yeniçeri ve onlarla birlik olmuş olan kimselerin toplam mevcudu 60.000'i bulmaktaydı. Bkz. George Fowler; *Turkey; History of the Origin, Progress and Decline of the Ottoman Empire*, London 1854, p.144.

²² BOA., HAT, nr.17517-İ, Yücel Özkaya; "XIX. Yüzyılda Mudurnu'nun Sosyal ve İktisadi Durumu", *XII. Türk Tarih Kongresi*, TTK, Ankara 1999, s.767.

edilerek denetim sıklaştırılmıştır. Bunun neticesinde Düzce'deki denetimlerde yakalanan 33 kişiden 11'inin "*sahîh firâri*" oldukları anlaşılmış ve bu kişiler idam edilmiştir. Geri kalanlar ise memleketlerine gitmek üzere tahliye edilmişlerdir²³. Bu dönemde mürûr tezkeresi uygulamasının sıklaştırıldığı İstanbul'dan Çorum'a sık sık Emr-i âlî suretlerinin gönderilmesinden de anlaşılmaktadır²⁴.

SONUÇ

Beş yüz yıla yakın varlığını sürdürmüş olan Yeniçeri Ocağı, ilk zamanlarda Osmanlı Devleti'nin zaferlerinde büyük katkısı olmuş ise de, ocağın iyi işleyen düzeninin bozulmasıyla bir fitne ve fesat yuvası haline dönüşmüş, savaşlarda bir varlık gösteremez olmuştur. Bu nedenle Sultan II. Mahmut, yeniliklere karşı çıkan ve sık sık isyan çıkaran ocağı lağvetmiştir. Lağvın ardından yeniçerilerin bazıları ıslah-ı nefis ederek devlete itaat halinde olacaklarını belirtmişlerdir. Bazıları ise eskiden olduğu gibi güç ve maharetlerine güvenerek hem halkı rahatsız etmişler hem de devletin resmi güçleriyle mücadele etmişlerdir. Onların bu tutumlarına karşı Osmanlı idaresi ciddi bir takibat başlatmış ve ülkenin her yerinde isyan içinde olan yeniçeri bakıyyelerini itaat altına almış, şekavetlerinde devam edenleri de idam etmiştir. Bu çerçevede yukarıda beyan ettiğimiz gibi Çorum ve çevresinde de bir takım isyancı Yeniçeri bakıyyesi faaliyetlerine karşı sarayın direktifleri doğrultusunda tedbirler alınmıştır. Neticede, Vaka-i Hayriye'yi takiben iki yıl gibi bir sürede Çorum ve çevresindeki yeniçeri faaliyeti sona erdirilmiştir.

²³ BOA., HAT, 17517-İ (28 Temmuz 1826 / 21 Zilhicce 1241), Yücel Özkaya; "XIX. Yüzyılda Mudurnu'nun Sosyal ve İktisadi Durumu", *XII. Türk Tarih Kongresi*, TTK, Ankara 1999, s.767.

²⁴ Adı geçen Sicil, s. 60/1, 70/2, 76/3.